

*Борислав Чолић,
судија Врховног суда Србије, Београд*

Издавање акција и располагање акцијама од стране акционарских друштава

1. Издавање акција и стицање својства акционара

Закон о хартијама од вредности ("Сл. лист СРЈ" бр. 26/95 и 28/96), уређује врсте, услове и начин издавања (емисије) хартија од вредности које се емитују у серији, трговину тим хартијама и надзор који врши надлежни савезни орган, односно савезна организација надлежна за организовано тржиште хартија од вредности (чл. 1. поменутог закона). Хартијом од вредности у смислу тог закона сматра се акција, обвезница, благајнички запис, комерцијални запис, државни запис, сертификат о депозиту као и финансијски дериват којим се тргује на берзи. Према поменутом Закону хартију од вредности може емитовати предузеће, банка, савезна држава, република чланица, аутономна покраина, општина, град и друго правно лице. Хартију од вредности може емитовати и страно правно лице под условима узајамности, на начин и под условима утврђеним савезним Законом о хартијама од вредности.

Закон о хартијама од вредности ближе утврђује појам акције као хартије од вредности која гласи на део основног капитала акционарског друштва, стицање права својине над акцијом, начин исплате акције, битне састојке акције, одлуке о емисији акција, врстама акција, праву власника акција на добити (дивиденду) и друга права.

Знатан број одредби о акцијама садржи и Закон о предузећима ("Сл. лист СРЈ" бр. 29/96 и др.), где је одређен појам, врсте и класа акција, права на основу ак-

ција, где су регулисани правни односи друштва и акционара, расподела добити, обавезе акционара, питање повлачења и поништаја акција, стацање и режим сопствених акција, а регулисана су и друга бројна и значајна питања. Закон о својинској трансформацији Републике Србије ("Сл. гласник РС" бр. 32/97), исто тако садржи значајан број одредаба које се односе на продају акција (са или без попуста), право на стицање акција под повлашћеним условима, капитал предузећа за стицање акција под повлашћеним условима, место стицање акција под повлашћеним условима, рок за стицање акција, упис акција, евиденцију акција и друга значајна питања. Значајне одредбе о хартијама од вредности садржи и Закон о облигационим односима (чл. 234-256), и одређује да је хартија од вредности писмена исправа којом се њен издавалац обавезује да испуни обавезу уписану на тој исправи њеном законитом имаоцу, потом битне састојке хартија од вредности, остваривање права по основу власништва и поседовања акција, пренос хартија од вредности и испуњење обавеза из хартија од вредности.

Права и обавезе из хартија од вредности према већ поменутом Закону о хартијама од вредности, настају предајом хартија од вредности односно уручењем потврде, ако се хартија од вредности не штампа. Правило је да хартија од вредности издата у нашој земљи гласи на нови динар а у те хартије спада и акција. Изузетно, обвезница, благајнички запис, државни запис и сертификат о депозиту могу гласити и на страну валуту. Хартију од вредности која гласи на страну валуту издавалац може продавати само на страном тржишту, а на нашем тржишту може се куповати и продавати на секундарном тржишту за нове динаре.

Купац акције стиче право својине над акцијом испуњењем обавеза у новцу или стварима и правима израженим у новцу, у складу са Законом о предузећима и одлуком о емисији акција. Исплата акција може се вршити одједном или у ратама. Ако се акција исплаћује у ратама, купац стиче право из акције сразмерно висини уплаћених рата. Поменути Закон утврђује обавезу емитента да води књигу акција, на начин и под условима које пропише надлежни савезни орган. Одлуку о емисији акција ради повећања основног капитала доноси надлежни орган акционарског друштва (чл. 17. Закона о хартијама од вредности). Издавалац акција (емитент), може уместо штампања акција издати потврду која садржи елементе утврђене Законом о хартијама од вредности за плашт акције. Поменути потврду мора оверити банка код које издавалац акција има депо рачун. И према одредби чл. 222. ст. 1. Закона о предузећима, акционарско друштво издаје (штампа) акције само ако је то предвиђено статутом, на захтев акционара и на његов трошак, што значи да се и у овом случају издаје потврда у смислу чл. 20. Закона о хартијама од вредности.

Основна подела акција према Закону о хартијама од вредности јесте: 1) према редоследу издавања: оснивачке (акције прве емисије) и акције следећих емисија, 2) према садржини права учешћа у добити: обичне (редовне) и приоритетне (повлашћене) акције и 3) према праву гласа: акција без права на глас и акције с правом на глас.

Закон о хартијама од вредности утврђује да је оснивачка акција обична акција с правом на глас. Потом да гласи на име, да се преноси пуним индосаментом и да даје и друга права у складу са садржином одлуке о емисији, а поред осталих и право прече куповине акција следећих емисија. Обична акција даје право на учешће у управљању, право на учешће у добити акционарског друштва и право на део ликвидационе масе. Ова права поред осталог се остварују и у складу са одлуком о емисији акција.

Закон о хартијама од вредности утврђује да приоритетна акција даје право првенства на исплату дивиденде у односу на обичне акције, на расподелу ликвидационе масе и на наплату из стечајне масе у случају стечаја акционарског друштва. Код измирења обавеза које произлазе из приоритетних акција, исплата дивиденде на основу тих акција сразмерно се смањује према стварној добити, ако акционарско друштво оствари добит која је недовољна за измирење обавеза које произлазе из тих акција. Део неизмирених обавеза из тих акција у том случају преноси се у наредну годину. Скупштина акционара може да одлучи да се исплата дивиденде на основу приоритетних акција одложи само једном и то на рок који не може бити дужи од три године. За период за који се не исплаћује дивиденда из приоритетних акција, не може се исплаћивати ни дивиденда на основу обичних акција.

Приоритетне акције могу бити кумулативне, партиципативне и заменљиве (конвертибилне). Кумулативна акција даје право првенства на исплату свих неисплаћених дивиденди пре исплате на основу обичних акција. Партиципативне акције дају право примаоцу поред утврђене приоритетне дивиденде и на исплату дивиденде која припада имаоцима обичних акција, док заменљива акција даје право имаоцу да је може претворити у обичну акцију у складу са одлуком о емисији акција. Закон о хартијама од вредности одређује услове под којима се емисија сматра успешном. Услов за ово је, да су продате акције у вредности веће од 50% од укупног обима емисије, у року од 90 дана од дана пријема решења надлежног савезног органа којим је издавање те емисије одобрено. Издавалац акција може да одустане од емисије акција, ако су наступиле непредвиђене околности које онемогућавају емисију или остваривање циљева емисије. Рок за одустанак је 30 дана од дана пријема решења надлежног савезног органа, којим је издавање те емисије одобрено. Закон о хартијама од вредности садржи и значајну одредбу у односу на трговину акцијама емитованим у поступку својинске трансформације. Наиме, овим акцијама се може трговати само под условом да су у целини уплаћене.

2. Издавање акција од стране акционарских друштава

Акционарско друштво је друштво које оснивају правна, односно физичка лица ради обављања делатности, чији је основни капитал утврђен и подељен на акције одређене номиналне вредности (чл. 187. ст. 1. Закона о предузећима). Збир номиналних вредности свих акција чини основни капитал акционарског друштва. Акционарско друштво је дакле, привредно друштво капитала које основни капи-

тал прибавља издавањем акција. Наиме, акционарско друштво је типично друштво капитала и најважнији организациони облик привредних друштава уопште. Битна одлика акционарског друштва је да оно издаје акције и то пре свега приликом оснивања друштва и касније током свог постојања. Током постојања акционарског друштва капитал друштва мора бити трајно обезбеђен, односно мора бити сачувана његова целовитост. Основни капитал акционарског друштва може се временом увећавати на начин прописан Законом о предузећима (издавањем нових акција, повећавањем из средстава друштва, претварањем резерви и нераспоређене добити у основни капитал друштва и др.). Основни капитал акционарског друштва нису једина средства којима друштво послује. Оно средства за своје пословање може стицати и по другим основима (нпр., путем банкарских кредита и сл.).

Одредбе Закона о предузећима о врстама и квалитету акција су доста сличне са одредбама Закона о хартијама од вредности. Тако према одредби чл. 220. ст. 1. тач. 3-10. Закона о предузећима, акције могу бити оснивачке (акције прве емисије) и акције следећих емисија. С обзиром на обим права која дају свом имаоцу – права учешћа у добити, акције могу бити обичне (редовне) и приоритетне (повлашћене). Обичне акције дају право њиховим имаоцима на учешће у управљању акционарским друштвом, право на учешће у добити и право на део ликвидационе масе. Приоритетне акције дају право на предност код исплата одређеног износа или процента од номиналне вредности акција у односу на обичне акције, предност код расподеле ликвидационе масе и друга права утврђена савезним законом којим се уређују хартије од вредности и статутом акционарског друштва. Имаоци приоритетних акција дужни су да изврше посебне новчане доплате.

Приоритетне акције могу бити кумулативне, партиципативне и партициптивно-кумулятивне. Права на основу кумулативних приоритетних и партиципативних акција су према новом Закону о предузећима иста као и права према Закону о хартијама од вредности. Свака акција даје право гласа сразмерно њеној номиналној вредности (чл. 221. ст. 1. Закона о предузећима). Без права гласа могу се издавати само приоритетне акције, с тим да њихова номинална вредност не може бити већа од 49% од основног капитала акционарског друштва. По самом закону забрањено је издавање акција које би уз исти номинални износ давале различит број гласова. Статутом акционарског друштва се може утврдити највећи број гласова сваког акционара, без обзира на номиналну вредност акције које поседује. Оваква одредба статута је пуноважна, под условом да то важи и за све акционаре који поседују акције с правом гласа. Треба још истаћи да кумулативна приоритетна акција даје приоритетно право на исплату свих још неисплаћених дивиденди пре него што се имаоцима обичних акција у складу с одлуком о издавању акција исплате било какве дивиденде. Партиципативне приоритетне акције дају право, поред утврђене приоритетне дивиденде и на исплату дивиденде које припада имаоцима обичних акција у складу с одлуком о издавању. Партициптивно-кумулятивна акција је мешовита акција која у себи садржи и права из обе претходно наведене врсте приоритетних акција. Закон о хартијама од вредности познаје још једну врсту при-

оритетних акција – заменљиве. То су акције које имаоцу приоритетне акције даје право да такву акцију претвори у обичну акцију, у складу са одлуком о издавању акција.

3. Симултано оснивање акционарског друштва, упис и уплата акција

Оснивачи могу основати акционарско друштво на један од начина предвиђених Законом о предузећима (чл. 189.): 1) откупом свих акција приликом оснивања, без упућивања јавног позива за упис и уплату акција – симултано (истовремено) оснивање и 2) упућивањем јавног позива трећим лицима за упис и уплату акција (проспект) – сукцесивно (постепено) оснивање. Акционарско друштво које се оснива јавним позивом за упис и уплату акција могу основати најмање два оснивача, а акционарско друштво које се оснива без јавног уписа акција и само један оснивач. Симултано оснивање акционарског друштва обухвата две битне радње – доношење оснивачког акта (уговор односно одлука) и откуп свих акција у висини основног капитала друштва од стране његових оснивача. Сукцесивно оснивање је сложеније и временски нешто дужи начин оснивања акционарског друштва, јер оно обухвата и неке правне радње које се не јављају у случају симултаног оснивања друштва (објављивање јавног позива трећим лицима за упис и уплату акција, сазивање и одржавање оснивачке скупштине друштва и др.). Основна разлика између симултаног и сукцесивног оснивања акционарског друштва састоји се у томе што се у случају симултаног оснивања сви оснивачи уједно једини акционари, док се у случају сукцесивног оснивања као акционари, поред оснивача јављају и трећа лица.

Између вредности акција које акционарско друштво емитује у поступку свог оснивања и основног капитала друштва мора да постоји одговарајућа сразмера, како је то и прописано одредбама чл. 191. Закона о предузећима, где је предвиђено да се акције не могу издавати на износ који је мањи од износа утврђеног тим законом или другим савезним законом, утврђеног минималног износа основног капитала акционарског друштва. Номинални износ акције одређује њен издавалац. Тако утврђена вредност означава се на свакој акцији, заједно са другим елементима које ова врста хартије од вредности мора да садржи по закону. Наиме, акције се не могу издавати ни продавати при издавању испод своје номиналне вредности, осим у случају из чл. 192. ст. 2. Закона о предузећима, где је ближе одређена утврђена могућност да новчани оснивачки улог једног акционара може бити мањи од 500 САД долара у динарској противвредности по курсу на дан уплате.

Улози акционара могу бити у готовом новцу и у стварима и правима израженим у новчаној вредности које процењује овлашћени процењивач. У готом новцу мора се на име улога у друштву унети најмање онолико колико је то прописано законом (минимални новчани оснивачки улог акционара). Ова уплата улога акционара врши се у уговореним, односно прописаним роковима. Улог акционара у стварима, покретним и непокретним може бити само у оним стварима које су у

правном промету, а вредност ствари као улога изражава се у новцу. Унете ствари постају власништво акционарског друштва, на тој ствари престају стварноправна овлашћења улагача - акционара. Предмет улога акционара могу бити различита права чија се вредност новчано може изразити (права индустријске својине, право на know-how, ауторско право, потраживање и др.).

Код симултаног оснивања, оснивачи оснивају акционарско друштво откупом свих акција до регистрације друштва, без упућивања јавног позива за упис и уплату акција и без одржавања оснивачке скупштине. Сви оснивачи потписују уговор о оснивању акционарског друштва и доносе статут друштва. Акционарско друштво без јавног позива за упис и уплату акција може имати највише 50 акционара.

Уплате улога код симултаног оснивања акционарског друштва у новцу врше се на привремени рачун банке до уписа акционарског друштва у регистар, и то најмање 50% новчаног дела основног капитала, односно 50% новчаног улога сваког акционара, а остатак се уплаћује у року од две године од дана уписа друштва у регистар, сагласно уговору о оснивању друштва. Улози у стварима и правима израженим у новчаној вредности предају се у целини, до дана уписа у регистар, акционарском друштву које се оснива, на начин који зависи од њихове природе. Уговором о оснивању друштва може се предвидети другачији начин предаје ствари и права.

4. Сукцесивно оснивање

Сукцесивно оснивање акционарског друштва подразумева јавно позивање на упис и уплату оног дела акција који не откупљују оснивачи друштва непосредно. Позив на такав упис и уплату акција (проспект) упућују оснивачи. Јавни позив за упис и уплату акција упућује се дакле неодређеном броју лица и садржи поред осталог податке: 1) о висини основног капитала, 2) број и номиналну вредност акција, односно вредност по којој се издају, а при издавању разних врста и класа акција – њихово именовање и права која се везују за њих као и рокове уплате, 3) место и време уписа акција, 4) рок за упис акција, 5) место, време и рок уплате акција, 6) назначење износа који треба платити за уписане акције пре регистрације друштва и последице неблаговремене уплате и друге податке ближе означене одредбом чл. 201. ст. 1. Закона о предузећима.

Оснивачи објављују јавни позив (проспект) и откупљују део акција а јавни позив објављује се уз одобрење надлежног савезног органа.

Акције се уписују потписивањем изјаве о упису акција. Ова изјава (уписница) се потписује у три примерка и представља једнострану изјаву сваког уписника, уз претпоставку да су уписнику акција били познати сви услови оснивања акционарског друштва. Уписница садржи: 1) број, врсту и класу уписаних акција, номиналну вредност и цену по којој се уписују, 2) изјаву уписника да ће акције уплатити под условима утврђеним у јавном позиву (проспекту), 3) новчани износ који уписник треба да уплати при упису акција, те друге обавезне елементе предвиђене одред-

бом чл. 204. ст. 3. Закона о предузећима. Одсуство било ког од поменутих елемената повлачи ништавост уписнице. Уплата новчаних улога од стране уписника акција код сукцесивног оснивања врши се уз поштовање услова које прописује закон. До одржавања оснивачке скупштине мора се уплатити 50% новчаног улога сваког акционара, а остатак се уплаћује најдоцније у року од 2 године од дана уписа у регистар, сагласно уговору о оснивању акционарског друштва и статуту. Неновчани улози уносе се у имовину акционарског друштва до његове регистрације у целини.

По уписивању акција на основу јавног позива (проспекта) у поступку сукцесивног оснивања акционарског друштва, оснивачи су дужни да на одговарајући начин прописан законом издају потврду сваком уписнику акција са обавезном садржином потврде предвиђеном у чл. 208. ст. 2. Закона о предузећима. Одсуство такве садржине повлачи ништавост потврде.

5. Правни односи акционарског друштва и акционара

Опште је прихваћено правило у акцијском праву да се са свим акционарима у истим ситуацијама, односно под истим условима, мора једнако и поступати. Сагласно томе начелу, акционари, унутар исте врсте, односно класе акције имају једнака права под условом да су имаоци акција једнаке номиналне вредности (чл. 223. Закона о предузећима). Акционар је обавезан да уплати номинални или виши емисиони износ уписаних акција на рачун акционарског друштва или да преда друштву улоге у стварима и правима у складу са Законом предузећима, уговором о оснивању и статутом. У поступку уплате улога, односно уношења улога у друштво могу се продужити рокови давањем накнадног рока акционару и то у складу са статутом акционарског друштва. Ако акционар закасни са уплатом, односно уношењем доспелог улога, одговара акционарском друштву у складу са Законом о предузећима односно статутом. Таква одговорност може се испољити кроз плаћање камата на доспеле а неуплаћене новчане износе, плаћање прописане уговорне казне или другог обештећења ако се ради о неуношењу у друштво улога у стварима и правима.

Акционар не може своје потраживање према акционарском друштву пребијати за уплате акција, нити може за улоге у стварима и правима вршити право залоге и задржања. То је изузетно значајна одредба Закона о предузећима која јасно одређује и обавезу уплате у новцу улога од стране акционара – уписника код сукцесивног оснивања и обавезе бестеретног предавања ствари и права акционарском друштву. Законом је предвиђена и забрана за акционарско друштво, у том смислу да исто не може са дејством према трећим лицима, ослободити акционара обавезе уплате и уношења улога у имовину друштва, нити може те обавезе одложити или смањити.

Ако је акционару дат накнадни рок за извршење обавезе уплате, односно уношења улога у друштво, па овај ни у том продуженом року не изврши своју обавезу,

друштво није у обавези да му даје још један допунски накнадни рок за ивршење те обавезе. Уместо тога, такав акционар може бити лишен права из акција (кадуцирање), односно може бити искључен из акционарског друштва. Одлуку о томе доноси управа акционарског друштва у складу са статутом.

Статутом акционарског друштва могу се утврдити и неке друге обавезе акционара кад се ради о акцијама које се издају под посебним условима, односно ако је за пренос акција потребна сагласност акционарског друштва или ако је установљено право прече куповине акција од стране друштва односно акционара.

Статутом акционарског друштва се може утврдити обавеза акционара који улаже ствари и права да своје акције депонује у акционарском друштву за време за које је по Закону о предузећима одговоран друштву (везане акције). Статутом се исто тако може утврдити и обавеза чланова управе акционарског друштва да поседују одређени број акција друштва и да их депонују у друштво док им траје својство члана управе (гаранцијске акције). Смисао гаранцијских акција састоји се у томе да лица која имају значајна овлашћења у управљању акционарским друштвом и вођењу послова друштва сnose делимичан ризик пословања друштва заједно са осталим акционарима.

6. Стицање сопствених акција

Закон о предузећима начелно искључује могућност да акционарско друштво уписује акције које само издаје – сопствене акције. Тиме се онемогућују било која врста злоупотребе емитовања акција и угрожавање интереса акционара и трећих лица у вези са издавањем акција. Ова забрана је општа, али при томе акционарско друштво није у целини искључено из могућности поседовања сопствених акција и могућности стицања сопствених акција. То стицање је могуће под рестриктивним условима. Наиме, акционарско друштво може стицати и сопствене акције: 1) ако је стицање акција неопходно да би се спречила знатна штета за друштво, 2) ако акције треба да се понуде за откуп запосленима у друштву или повезаним друштвима, 3) ако је стицање акција бесплатно, 4) на основу правног следбеништва. Сопствене акције могу се стицати само ако је уплаћен њихов целокупан номинални или виши емисиони износ (чл. 240. ст. 1. и ст. 3. Закона о предузећима). Држање сопствених акција је привременог карактера, па акционарско друштво не може такве акције задржати трајно, већ их мора отуђити у роковима предвиђеним одредбама поменутог члана. Кад је ималац сопствених акција акционарско друштво оно нема из тих акција она права које те акције, иначе у редовним околностима дају свом имаоцу (право гласа у скупштини акционарског друштва, право на дивиденду и друга).

Акционарско друштво може сопствене акције узимати у залогу, као средства обезбеђења својих потраживања према трећем лицу. Али акционарско друштво као поверилац таквих потраживања, може сопствене акције узимати у залогу само по истом режиму по коме може стицати такве акције у власништво.

Напред су наведени услови под којима акционарско друштво може стицати акције које само издаје (сопствене акције). Неки правни послови акционарског друштва који су у вези са стицањем сопствених акција нису дозвољени. Тако правни посао чији је предмет давање аванса, односно обезбеђење аванса или кредита од стране акционарског друштва ради стицања акција друштва је нитшав.

7. Повећање и смањење основног капитала

Повећање основног капитала акционарског друштва је мера којој друштво прибегава ради обезбеђивања шире материјалне основице пословања друштва, односно ради свог даљег пословног развоја и на темељу новоприбављених материјалних средстава у виду улога у друштво. У том циљу акционарско друштво може издавати нове акције поред оних издатих у првој, оснивачкој емисији. Ако постоји више класа акција, а повећањем основног капитала мењају се утврђена права акционара одређене класе акција, за пуноважност одлуке скупштине потребна је сагласност акционара те класе која се даје у складу са Законом о предузећима. По правилу акционарско друштво може повећати свој основни капитал ако је номинална вредност свих раније уписаних акција у целини уплаћена. Акционарско друштво које објављује јавни позив за упис и уплату акција (проспект) може повећати основни капитал уз одобрење надлежног савезног органа и уз поштовање свих правила поступка о издавању акција из Закона о хартијама од вредности.

Одлука о повећању основног капитала уписује се у судски регистар.

У погледу акција које акционарско друштво издаје ради повећања основног капитала постоји право прече куповине у корист постојећих акционара сразмерно номиналној вредности акција. То право се остварује на начин утврђен статутом акционарског друштва. Право прече куповине акција издатих ради повећања основног капитала акционарског друштва имају власници обвезница тог друштва, ако су у питању обвезнице које својим власницима дају то право и могу то право остварити пре акционара друштва. Акције издате ради повећања основног капитала које не буду продате лицима која имају право прече куповине могу се понудити трећим лицима, на начин који је прописан за јавно позивање на упис и уплату акција.

Резерве акционарског друштва, у делу који премашује десетину основног капитала или статутом утврђени већи део, као и нераспоређена добит могу се претворити у основни капитал, ово под условом да друштво нема губитака у пословању. Дакле, само она средства резерви акционарског друштва која премашују обавезни износ резерви, могу се претворити у основни капитал друштва и на основу одлуке скупштине друштва. Као и свако друго повећање основног капитала акционарског друштва и оно које се постиже претварањем у основни капитал средства резерви и нераспоређене добити уписује се у судски регистар.

Расподела акција издатих на основу повећања основног капитала акционарског друштва из средстава резерви и нераспоређене добити подразумева издавање одговарајућег броја акција у номиналној вредности која одговара износу повећања

основног капитала друштва по овом основу. Тако издате акције припадају постојећим акционарима друштва и то сразмерно номиналној вредности акција које имају. И у овом случају после уписа одлуке о повећању основног капитала у судски регистар, управа акционарског друштва објављује позив акционарима да подигну нове акције, уз упозорење да друштво има право да на трошак акционара прода акције које нису преузете у року од годину дана од дана објављивања позива.

Смањење основног капитала акционарског друштва може се извршити одлуком скупштине, с тим што је, ако има више класа акција а том одлуком се мењају утврђена права акционара одређене класе, за доношење одлуке неопходна сагласност акционара те класе, дата у складу са законом. Основни капитал може се смањити смањивањем номиналне вредности акција или смањењем броја акција. Одлука о смањењу основног капитала пријављује се ради уписа у судски регистар.

У случају смањења основног капитала повериоцу имају одређену заштиту утврђену законом. Повериоци који пријаве своја потраживања најдоцније у року од 30 дана од дана другог објављивања одлуке о смањењу основног капитала, имају право на исплату доспелих потраживања односно обезбеђења недоспелих потраживања.

Смањење номиналне вредности акција спроводи се сразмерно висини смањења основног капитала акционарског друштва, тако да збир смањених номиналних вредности акција одговара смањеној висини укупног основног капитала акционарског друштва. Други начин смањења основног капитала састоји се у међусобном спајању више акција. При спајању акција њиховом имаоцу се издаје нова акција са номиналном вредношћу која одговара смањењу основног капитала акционарског друштва.

Сагласно начелу равноправности, предвиђено је да се одлуком о смањењу основног капитала не може повредити принцип равноправности акционара. У том циљу при смањењу основног капитала прво се повлаче и поништавају сопствене акције акционарског друштва.

На крају треба истаћи да смањење основног капитала по основу редовног смањења поједностављеног смањења или повлачења акција је пуноважно даном уписа одлуке о смањењу основног капитала у судски регистар.

9. Издавање акција према Закону о својинској трансформацији Републике Србије

Закон о својинској трансформацији ("Сл. гласник РС" бр. 29/97), према чл. 11. право на стицање акција под повлашћеним условима даје широком кругу лица, полазећи од чињенице да су та лица учествовала у стварању друштвеног, односно државног капитала који је предмет трансформације. Право на стицање акција под повлашћеним условима припада запосленим и земљорадницима и то пре свега осигураним, а потом и неосигураним земљорадницима. Поменути Закон предвиђа

постојање две врсте акција под повлашћеним условима: акције по основу уписа и акције са попустом.

Акције по основу уписа не могу се стицати од читавог капитала предузећа које се трансформише. Наиме, Закон је предвидео да капитал предузећа за стицање акција по основу уписа не може прећи 60% процењене вредности капитала предузећа које се трансформише. Акције са попустом могу се стицати од капитала који преостане по стицању акција по основу уписа (чл. 13. ст. 2. Закона о својинској трансформацији).

Право на стицање акција под повлашћеним условима може се остварити у једном или више предузећа, без обзира да ли је лице које стиче акције било запослено у том предузећу, односно тим предузећима, ако право остварује у више предузећа. Стицање акција под повлашћеним условима у складу са Законом о својинској трансформацији, може се остварити у року од годину дана од дана доношења одлука и чл. 10. Закона о својинској трансформацији. Евиденција оствареног права на акције у складу са Законом о својинској трансформацији и раније важећим прописима, води централни депо хартија од вредности при надлежној организацији у складу са посебним законом.

Друштвено предузеће доноси одлуку о усвајању програма трансформације, одлуку о организовању предузећа као друштва капитала и одлуку о издавању и продаји акција. Акције се износе на продају јавним позивом. Јавни позив садржи податке о свим чињеницама које су од значаја да би једно лице донело одлуку о упису акција предузећа, које је изнело акције на продају да би по донетој одлуци извршило упис акција. Саме акције се уписују потписивањем изјаве о упису (уписница) у три примерка. После понуде за упис акција, предузеће обавештава сваког уписника акција о броју акција који може стећи под повлашћеним условима и то у року од 15 дана од истека рока за упис акција. Уплата уписаних акција врши се у складу са одлуком о издавању и продаји акција и са уговором о продаји акција и то одједном у целини или у ратама. Рок за отплату акција које се уплаћују у ратама је 6 година од дана закључења уговора о продаји акција. У првој и другој години отплаћује се по 10% од ревалоризоване вредности уписаних акција, а у осталим годинама по 20% од ревалоризоване вредности уписаних акција.

Акције по основу уписа издају се сукцесивно: у првој години рачунајући од истека рока за закључење уговора о продаји, издаје се 10% акција, у другој и трећој години по 20%, а у четвртој и петој по 25%. Акције са и без попуста издају се након њихове уплате. Сукцесивно издавање акција је последица законских решења из Закона о својинској трансформацији које се односе на уплату уписаних акција. Акције се стављају у промет путем берзанских посредника преко финансијске берзе, а право прече куповине приликом њихове препродаје имају акционари предузећа чије се акције продају сразмерно номиналној вредности акција које су стекли. Код сваке наредне продаје више не постоји нечије право прече куповине, па се акције могу слободно продавати (чл. 20. Закона о својинској трансформацији).

Новчана средства остварена од продаје друштвеног капитала предузећа које се трансформише и новчана средства од продаје акција које је предузеће стекло без накнаде у другом предузећу издвајају се на посебан рачун предузећа и уплаћују у року од 3 дана Фонду за развој Републике Србије, Републичком заводу за тржиште рада и Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање запослених, у процентима предвиђеним у чл. 23. Закона о својинској трансформацији. Акције које предузеће није продало до истека рока из јавног позива за други круг претварања Акцијски фонд Републике Србије.

Значајно је истаћи да се уписане акције ради прикупљања додатног капитала могу отплаћивати само у новцу, а новчана средства од продаје акција ради прикупљања додатног капитала припадају предузећу (чл. 28. Закона о својинској трансформацији). Закон о својинској трансформацији предвиђа и могућност конверзије – претварања дуга у акције. Конверзија у акције новчаног дуга предузећа који је доспео до 31. децембра 1996. године, може се вршити уз попуст од 20% од износа конвертованог дуга. За износ попушта који је поменут умањује се капитал предузећа које се трансформише. Конверзија новчаног дуга предузећа у акције може се вршити и умањењем ревалоризоване вредности акција које је Акцијски фонд претварао од предузећа, а највише до износа од 20% од укупног износа конвертованог дуга.

10. Уместо закључка

Акционарско друштво је најважнији организациони облик привредних друштава са становишта прибављања капитала, које има своју имовину одвојену од имовине акционара. Битна одлика акционарског друштва је да оно издаје акције и то првобитно приликом оснивања друштва и касније током свог постојања. Капитал акционарског друштва који је изражен у акцијама, је материјална основица њиховог имовинско-правног положаја и одговорности. Основни капитал акционарског друштва почетно се образује приликом оснивања друштва и његова вредност се исказује у номиналном износу вредности свих акција које овај капитал чине. Током постојања акционарског друштва капитал мора бити трајно обезбеђен односно мора бити сачувана његова целовитост. У том циљу прописана је начелна забрана смањења основног капитала друштва и могућност његовог смањења под строго прописаним условима посебним одредбама Закона о предузећима. Основни капитал акционарског друштва може се временом увећавати издавањем нових акција, повећавањем из средстава друштва, претварањем резерве и нераспоређене добити у основни капитал и др. И поред изнетог, основни капитал акционарског друштва нису једина средства којима друштво послује, јер оно може стицати средства и по другим основима путем банкарских кредита и на други начин.